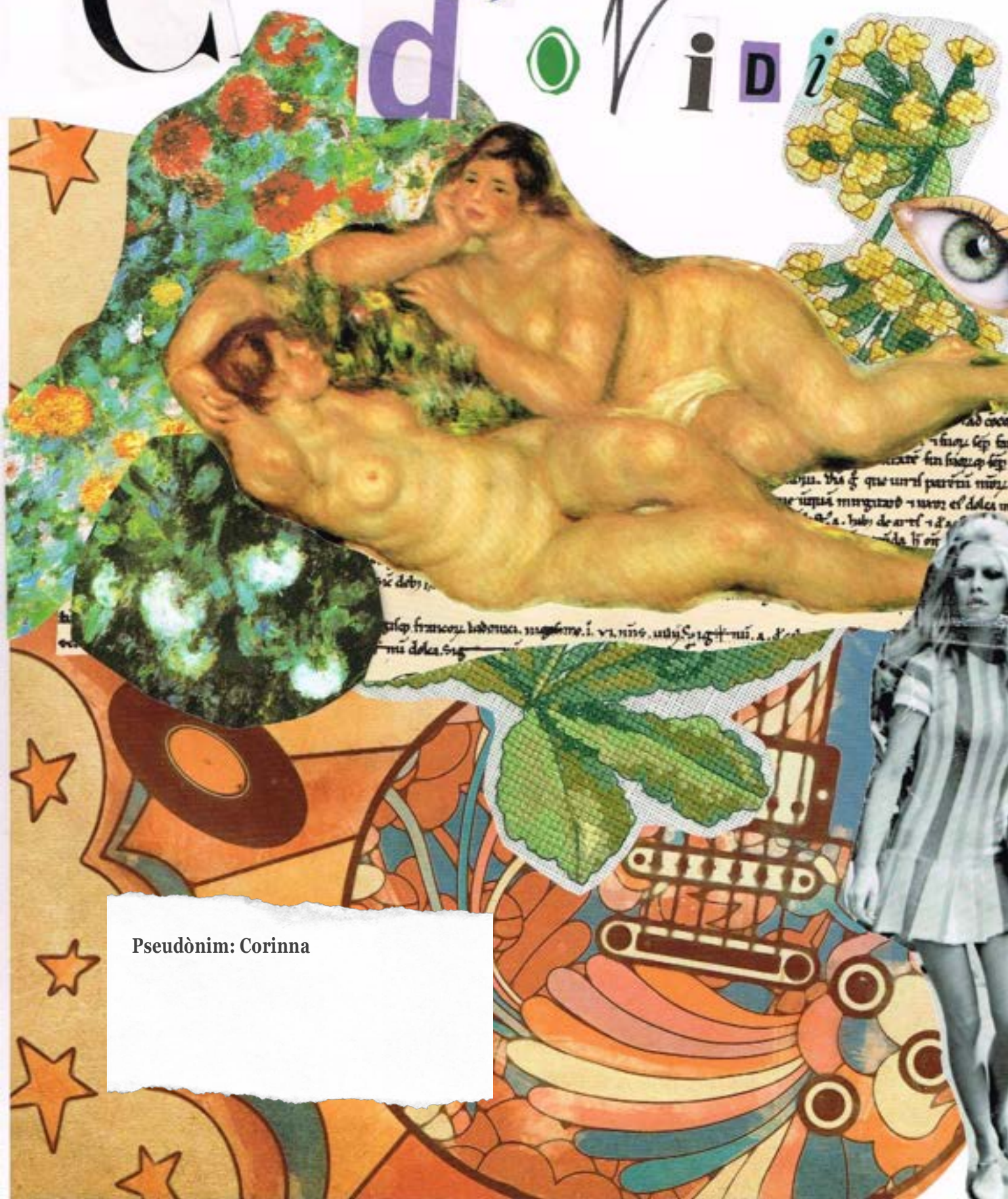

Els Conse LLS C d' Vidi

Pseudònim: Corinna

RESUMEN

Palabras clave: época romana, *Ars Amandi*, Ovidio, sexualidad, seducción, belleza.

El presente trabajo tiene como objetivo fundamental el estudio de la belleza, la seducción y la sexualidad en la **época romana**, tomando como principal fuente el *Ars Amandi* de **Ovidio**. A partir de aquí se buscan las similitudes que se mantienen en la actualidad. Este estudio se divide en dos partes: una teórica y una práctica subdividida en dos secciones.

La parte teórica consta de una investigación sobre los aspectos más íntimos de la vida de los romanos, como son el matrimonio, la prostitución o la homosexualidad, aparte de entender quien era Ovidio y en que contexto se encontraba.

La parte práctica se basa en un análisis completo del *Ars Amandi* y la aproximación de la obra de Ovidio a la actualidad.

La primera sección tiene como objetivo conocer la perspectiva del autor sobre la **sexualidad**, la **seducción** y la **belleza**, además de reconocer algunos de los recursos literarios que utiliza. La segunda, procura aproximar la obra de Ovidio a la actualidad mediante la elaboración de un libro de fotografías, tomando citas del *Ars* y relacionándolas con imágenes de creación propia.

ABSTRACT

Key words: Roman period, Ovid, *Ars Amandi*, sexuality, seduction, beauty

This project has as its fundamental objective the study of beauty, seduction and sexuality in the **Roman period**, taking **Ovid's *Ars Amandi*** as its main source. From here, the similarities that are maintained today are sought. This study is divided in two parts: a theoretical one and a practical one, subdivided into two sections.

The theoretical part consists of an investigation on the most intimate aspects of the life of the Romans, such as marriage, prostitution or homosexuality, in addition to understanding who Ovid was and in what context he lived.

The practical part is based on a complete analysis of the *Ars Amandi* and the approximation of Ovid's work at present.

The first section aims to find out the author's perspective on **sexuality**, **seduction** and **beauty**, as well as recognizing some of the literary resources he uses. The second section seeks to bring Ovid's work closer to the present through the elaboration of a book of photographs, taking quotes from the *Ars* and relating them to images of my own creation.

AGRAÏMENTS

Primer de tot agrair a la meva tutora, per tots els consells, tota l'ajuda, totes les idees i sobretot, per acompanyar-me i animar-me en totes les meves anades i vingudes.

A totes les persones que van disposar-se a ser fotografiades per mi. Infinites gràcies, Aina, Ariadna, Bernat, Berta, Carla, Emma, Íria, Ivet, Jana, Mar, Martina, Nil, Pere i Queralt per ser les meves muses i per ser allà quan més ho necessitava.

Totes les persones que coincidíem a la biblioteca, i compartíem neguits, preocupacions, però sobretot ens ajudàvem a continuar endavant, gràcies per fer més amena aquesta experiència.

Vull agrair tot el suport que he rebut per part dels meus pares i les meves amistats, sense ells tot hagués estat més complicat.

I per últim, gràcies a tots ells, també, per ensenyar-me el que és realment l'art d'estimar.

*“Reivindico el miratge d'intentar ser un mateix
aquell viatge al no-res que consisteix en la certesa
de trobar en la teva mirada
la bellesa”*

Luis Eduardo Aute

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	2
1.1 Objectius	3
1.2 Metodologia	3
1. OVIDI	4
2. OBRA	6
3.1 Època de joventut:	6
3.2 Època de maduresa	7
3.3 Exili	8
3. L'ELEGIA	9
4. POESIA DIDÀCTICA	9
5. CONTEXT HISTÒRIC	10
6. SOCIETAT ROMANA	11
7.1 Organització política i classes socials	11
7.2 Família	13
7.3 Matrimoni	13
7.4 Prostitució	15
7.5 Homosexualitat	17
7. ANÀLISI ARS AMANDI	18
8.1 Llibre I	18
8.2 Llibre II	22
8.3 Llibre III	25
8.4 Recursos literaris	29
8.4.1 Carpe diem	29
8.4.2 Militia amoris	30
8.4.3 Exclusus amator	30
8.4.4 Locus amoenus	30
8. PERVIVÈNCIA DE L'ART AMATÒRIA	31
9. L'ARS AMANDI FOTOGRAFIAT	32
10.1 Llibre I	32
10.2 Llibre II	36
10.3 Llibre III	40
11. Conclusions	46

1. INTRODUCCIÓ

La bellesa ha estat des dels inicis de la humanitat un aspecte de gran rellevància per als éssers humans, estudiada per filòsofs, plasmada per artistes i descrita per escriptors.

La humanitat tendeix a crear uns estereotips atribuint unes característiques molt específiques al que és i al que no és desitjable, tot i que la bellesa, com a concepte general, és subjectiva.

Al DIEC la bellesa és descrita com el conjunt de gràcies o de qualitats que, manifestades sensiblement, desperten un delit espiritual, un sentiment d'admiració.

El present projecte neix de la voluntat d'entendre com vivia la societat romana aquest conjunt de gràcies o qualitats en conjunt amb tot un seguit de temes correlatius, com són la seducció i la sexualitat i, alhora, poder entendre des d'un vessant més íntim el sistema de relació de la societat romana.

El neguit d'endinsar-me en aquest món va partir de l'afirmació que a l'època romana es gaudia de més llibertat sexual que avui en dia, la qual havia sentit en diverses converses i m'havia generat unes preguntes que vaig decidir resoldre en aquest treball. Així i tot, el projecte abordat inicialment va anar canviant al llarg d'aquest curs.

Primerament, el tema havia estat enfocat des d'una perspectiva més general, tractant conceptes com la prostitució o l'homosexualitat i essent relacionats amb la literatura grecoromana.

Va ser en aquest procés quan vaig descobrir l'*Ars Amandi* d'Ovidi, una obra que em va permetre entendre els conceptes que havia estudiat prèviament. Aleshores vaig optar per un canvi rumb i centrar-me especialment a analitzar, a partir d'aquest manual de la seducció, la forma romana de viure les relacions íntimes.

El treball consta d'una part inicial de contextualització. Des d'una visió objectiva exposar què se sap de la distribució de les societats romanes i de diferents àmbits de la seva vida.

Una segona part formada per una anàlisi objectiva de l'obra d'Ovidi i la repercussió que ha generat. I per últim com a marc pràctic, l'elaboració d'un llibre de fotografies relacionades amb cites de la mateixa obra, per fer una espècie d'analogia entre la seducció al món romà i avui en dia.

Val a dir, que no soc una experta en fotografia, però, per una banda, sempre m'ha interessat i tenia l'afany d'aprendre'n i introduir-me en aquest art, i per altra, és un recurs que ens permet mostrar les situacions des d'un prisma personal i únic.

1.1 Objectius

Amb la realització del següent treball es pretenen abastar els següents objectius:

→ Entendre com vivien a l'antiga roma els aspectes més íntims de les seves vides com ara el matrimoni, la sexualitat i la seducció

→ Conèixer l'ideal de bellesa romana

→ Analitzar objectivament l'obra Ars Amandi i partint d'aquesta demostrar les similituds que es guarden encara actualment en la forma de relacionar-se.

1.2 Metodologia

Els mètodes de treball emprats per assolir els objectius d'aquest treball es basen fonamentalment en una recerca bibliogràfica.

A la primera part a partir de la lectura de diverses fonts sobre la societat romana s'ha pretès fer, a caire de contextualització, un recull de diversos aspectes de la vida a l'antiga Roma de la forma més objectiva possible, donant cabuda, alhora, a pensament de diferents autors contemporanis de l'època.

A la segona part, la font principal ha estat l'Ars Amandi d'Ovidi per realitzar-ne una anàlisi i extreure'n unes conclusions per tal d'aprofundir des de la perspectiva d'aquest autor en alguns dels temes esmentats a la primera part. Tot i això, també ha resultat necessària una recerca bibliogràfica sobre l'obra i sobretot, sobre la repercussió d'aquesta.

A partir de la creació pròpia s'ha dut a terme l'última part del treball, la creació d'un llibre de fotografies on es relacionen cites de l'Ars amb aquestes.

1. OVIDI

Publi Ovidi Nasó (Publius Ovidius Naso) va néixer a la Sulmona l'any 43 aC. Juntament amb Virgili i Horaci, és considerat com un dels tres poetes per excel·lència de la literatura llatina.

Gran part de la seva vida la coneixem gràcies a la seva poesia, sobretot les *Tristia*. Fill d'una família benestant va rebre una bona educació a Roma. Va completar els seus estudis a diferents ciutats del món hel·lènic seguint el desig del seu pare que estudiés retòrica, però la seva passió per la poesia l'apartà del dret. Ell mateix deia que “el que intentava escriure, esdevenia vers” (*et quidquid temptabam scribere versus erat*).

Publi Ovidi Nasó
Font: Vikidites

El poeta va tenir tres matrimonis: el primer va durar molt poc “no era ni adequada ni útil”, també de la segona esposa se'n va divorciar en poc temps encara que va tenir una filla amb ella. El tercer matrimoni, amb una dona de la família Fàbia va durar fins a la fi dels seus dies, i amb ella va tenir la seva segona filla.

Ovidi freqüentava el cercle poètic Messala Corví; així i tot, sembla que mantenia una amistat amb poetes del cercle de Mecènàs.

L'any 8 dC, coincidint amb la finalització de les *Metamorfosis*, va ser condemnat a l'exili per August i es va veure obligat a abandonar Roma i anar a l'antiga ciutat de Tomis, una localització a la costa del Mar Negre, l'actual Constança, Romania.

Les causes del desterrament són desconegudes, Ovidi als seus poemes explica les raons amb dos mots: *carmen et error*

Perdiderint cum me duo crimina, carmen et error, alterius facti culpa silenda mihi. (Per bé que m'han perdut dues acusacions, l'una per un poema, l'altre per una errada, la meva culpa en el segon d'aquests fets l'he de callar)

El poema de què parla és *l'Ars Amandi*, el qual es contradiu clarament amb la tasca moralitzadora i la regeneració de costums de la política d'August.

Tot i això, s'intueix que no va ser l'única raó per la qual el poeta va haver d'abandonar Roma, doncs, tot i la multitud d'hipòtesis que envolten l'error de què parla Ovidi, una de les més populars l'acusa d'estar implicat en l'adulteri de les dues Júlies, la filla i la neta de l'emperador, totes dues desterrades posteriorment.

Malgrat els incessants precs del poeta per tornar a la seva ciutat, no va ser mai perdonat ni per August ni pel seu successor, Tiberi. Finalment, doncs, Ovidi va morir l'any 17 dC a Tomis sense haver pogut tornar a Roma mai més.

*Aquí jec jo, el cantor de tendres amors,
jo, el poeta Nasó, que he mort pel meu caràcter.
Però tu, que passes, siguis qui siguis, si has estimat,
no et sàpiga greu dir: que descansin en pau els ossos de Nasó¹.*

Ovidi a l'exili, oli sobre cartró
Autor: Ion Theodorescu-Sion

¹ Epitafi que escrigué el mateix Ovidi

2. OBRA

La producció poètica d'Ovidi es pot dividir en tres grans grups segons l'època i la temàtica:

3.1 Època de joventut:

La primera època comprèn l'últim quart del segle I.

En la seva primera joventut, la temàtica de les obres d'Ovidi van ser, en general, elegies i obres de caràcter eròtic.

La seva primera obra va ser *Amores*, inspirada en els models de poesia elegíaca de Tibul i Properci. Consta de cinc llibres d'elegies eròtiques destinades a celebrar la seva passió per Corinna, pseudònim literari d'una estimada que només existia en la seva fantasia.

*Dat facies animos; facie uiolenta Corinna est. (La bellesa dóna la sobergueria; per la seva bellesa, Corinna és intractable)*².

Poc després Ovidi va escriure *Heroides*, una col·lecció de vint-i-una epístoles poètiques que dirigeixen les enamorades més famoses de la mitologia als seus marits o amants absents (Penèlope a Odisseu, Deianira a Hèracles o Ariadna a Teseu).

*Hanc tua Penelope lento tibi mittit, Ulixè; Nil mihi rescribas, at tamen ipse ueni! (Aquesta lletra t'envia la teva Penèlope, Ulisses tardà. Però res no em responguis; vine tu mateix!)*³.

L'ars amandi va ser un dels llibres més transcendents d'Ovidi, ja que el seu argument i la seva temàtica sensual s'ha relacionat amb les causes del seu desterrament. Consta de tres llibres organitzats de tal manera que, en el primer, dona consells als homes sobre com seduir les dones, al segon sobre com mantenir la relació i el tercer tracta la mateixa matèria però dirigida a les dones.

A continuació de *L'ars Amatòria* va escriure *Remedia Amoris* com a resposta i complement del primer. Dona consells a homes i dones sobre com alliberar-se dels mals d'amor, fins a l'eliminació definitiva de la passió amorosa.

Si quis amat quod amare iuuat, feliciter ardens gaudeat et uento nauiget ille suo; at si quis male fert indignae regna puellae, ne pereat, nostrae sentiat artis opem (Si algú estima allò que li agrada

---

² Amors, llibre II, v - 7

³ Heroides, llibre I, v - 1-2

*d'estimar, que gaudeixi abrusant-se feliçment i navegui a la mercè del seu vent; però si algú suporta malament el domini d'una amant indigna, que recorri, per no sucumbir, a l'auxili del nostre art)*⁴.

L'etapa acaba amb *Medicamina Faciei Femineae*, un petit tractat sobre cosmètica femenina. El fragment que se n'ha conservat es figura en dues parts diferenciades: la primera, sobre la importància de la cura corporal, i la segona, cinc receptes on s'expliquen ungüents concrets.

*Discite, quae faciem commendet cura, puellae, et quo sit uobis forma tuenda modo. (Apreneu, joves beutats, les cures que realçaran la vostra cara i els mitjans per defensar la vostra bellesa)*⁵.

3.2 Època de maduresa

De l'any 1 aC fins al 8 dC, Ovidi es va dedicar a confeccionar dos grans poemes didàctics totalment diferents del que havia escrit fins aleshores. D'una banda, *Les metamorfosis*, un recull en quinze llibres amb més de 250 mites i llegendes que, per definició del títol, expliquen les transformacions de tota la mitologia grega i romana popular des de la creació de l'Univers fins a la transformació de l'ànima de Juli Cèsar en un estel. L'any 8 dC, l'any de la finalització de *Les metamorfosis* Ovidi va ser exiliat a Tomis.

*In noua fert animus mutatas dicere formas corpora: di, coeptis, nam uos mutastis et illas, adspirate meis primaque ab origine mundi ad mea perpetuum deducite tempora carmen! (Em porta l'esperit a dir els canvis de les formes en nous cossos. Oh, déus, ja que vosaltres també les heu canviades, afavoriu els meus designis i descabelleu el meu cant seguidament, des del primer origen del món fins al meu temps)*⁶.

Quan va ser exiliat, Ovidi estava treballant en l'obra *Fasti*, un poema inacabat de sis llibres que detalla l'origen i la successió de les festes i rituals religioses que configuraven el calendari romà. Tan sols va arribar a escriure els mesos de gener a juny.

*Tempora cum causis Latium digesta per annum lapsaque sub terras orta que signa canam (Vaig a cantar l'ordre de les festes al llarg de l'any romà, llurs orígens, i els astres que es ponen a l'horitzó o hi neixen)*⁷.

---

⁴ Remedii Amoris, v - 13-16

⁵ Medicamina Faciei Femineae, v - 1-2

⁶ Les metamorfosis, llibre I, v - 1-4

⁷ Fastos, vol. 1, llibre I, v - 1-2

3.3 Exili

L'última part de la seva producció literària va coincidir amb els anys que va estar exiliat. L'argument d'aquestes obres deixa enrere les seves temàtiques més recurrents per cantar les penes de l'exili. Primerament escrigué les *Tristia*, cinc llibres d'elegies, en forma epistolar, però en díctics elegíacs, on el poeta insinua les causes del seu exili i recorda dissortat el seu comiat de Roma i les dificultats del viatge a Tomis. Demana perdó a l'emperador, a la seva esposa, a familiars i amics per afavorir el seu retorn a Roma.

*Parue – nec inuideo – sine me, liber, ibis in urbem, ei mihi, quo domino non licet ire tuo! Uade, sed incultus, qualem decet exulis esse. (Petit llibre, sense mi, i no te'n faig retret, aniràs a la ciutat on ai! al teu senyor no és permès anar. Ves-hi, però sense ornaments, com escau al llibre d'un exiliat).*⁸

En la mateixa línia escriu *Epistulae ex Ponto*, probablement escrita a continuació de l'anterior. Ovidi demana a Fàbia, la seva esposa, i als seus amics que preguin a August la seva tornada a Roma.

*Carmine Graecinum, qui praesens uoce solebat, tristis ab Euxinis Naso salutatur aquis. Exulis haec uox est: praebet mihi littera linguam, et si non liceat scribere, mutus ero. (Amb un poema, el trist Nasó, que acostumava a saludar Grecí en persona i de viva veu, el saluda des de les aigües del Pont Euxí. Aquesta és la veu d'un exiliat; l'epístola em forneix una llengua i, si no em fos permès d'escriure, seria mort)*⁹.

3. L'ELEGIA

S'anomena Elegia un poema líric extens caracteritzat per l'expressió de sentiments dolorosos per part de l'autor compartint aquests amb el lector.

La paraula elegia, des d'un punt de vista etimològic està formada per l'arrel grega *leg-*, que significa "dir", i el fonema *e* que en grec equivalia a una interjecció de dolor "ai".

No es canta a l'amor feliç, ans al contrari, s'exalça l'amor dolorós, l'amor sense pau, aquell que provoca angoixa i patiment i al final, esdevé l'única raó del viure de l'autor.

Segons els autors de l'antiguitat, el gènere elegíac és inferior a l'èpic: mentre que l'elegia pertany al *genus humile* l'èpica és prototip del *genus superbum*. Així, doncs, els escriptors elegíacs són

---

⁸ *Tristia*, llibre I, v - 1-3

⁹ *Epistulae ex Ponto*, llibre II, epístola VI, v - 1 - 4

conscients que els seus poemes són *nugae* (ximpleries, banalitats) i que les seves obres tan sols mereixerà l'atribut *mollis* (tendra, tou). Per aquest motiu, a diferència del llenguatge emprat al gènere èpic, a les elegies no s'utilitzen ornaments solemnes ni ostentosos i la mètrica seguirà l'anomenat díptic elegíac (cada díptic està format per un hexàmetre seguit d'un pentàmetre).

L'elegia grega és introduïda a Roma a la primera meitat del segle I aC pels poetes del cercle de Catul, però no serà fins a l'època d'August que aquest gènere arribarà al seu acme. Així doncs, acabà esdevenint, de la mateixa manera que a Grècia, el metre de la poesia amorosa.

L'*Ars Amandi* participa, per les seves característiques, tant a la poesia elegíaca com a la poesia didàctica. El primer pel que fa a la temàtica i la mètrica, i el segon amb relació a la metodologia.

4. POESIA DIDÀCTICA

Entre els antics, la literatura didàctica, no tan sols prenia la forma del tractat en prosa, sinó que també es presentava en estructura de poema caracteritzat per l'ús d'una forma mètrica regular i amb un llenguatge poètic que s'allunyava de la prosa.

La poesia didàctica té com a objectiu la transmissió de coneixements i proporcionar consells o normes de conducta.

El seu inici es troba ja en els primers filòsofs grecs, els presocràtics, un moment on la transmissió dels textos es feia pràcticament de forma exclusiva oralment amb la intencionalitat que fossin apresos de memòria. Justament per això, a Grècia com arreu, la poesia ha precedit la prosa. Un text escrit amb un ritme regular es memoritza amb molta més facilitat que un text en prosa. Aquesta és la raó perquè la majoria de pioners en filosofia i ciència antigues escrivien les seves obres en vers.

L'erotodidaxi o didàctica de l'amor, té els seus antecedents en Sòcrates, els sofistes i Epicur. Ovidi influenciat per tots aquests autors va acabar convertint-se en el màxim exponent de la poesia didàctica llatina sobre l'amor. Tot i això, les seves tres obres que tracten aquest tema, *l'Ars Amandi*,

Remedia Amoris, i *Medicamina Faciei Femineae*, estan més considerades una paròdia d'aquest tipus de poesia més que estrictament obres didàctiques.

5. CONTEXT HISTÒRIC

Ovidi va ser un poeta de l'època d'August, qui va arribar a Roma després de l'assassinat de Cèsar el 44 aC. Octavi August havia posat fi a tota la sèrie de guerres i enfrontaments que havien seguit l'assassinat de Cèsar i va portar a Roma un període de pau i tranquil·litat anomenat la *Pax Augusta*, malgrat que va fer-ho a partir de la supressió del sistema polític republicà i les seves llibertats.

August va iniciar un programa per regenerar la moral romana i refer el seu orgull nacional per tal de retornar als valors tradicionals de Roma. Així doncs, per dur a terme aquest projecte l'emperador va engegar una restauració religiosa promulgant lleis contra l'adulteri i a favor del matrimoni i la natalitat.

Virgili, Horaci i altres poetes del cercle de Mecenàs van fer la seva poesia al servei de la missió renovadora d'August i la seva obra va contribuir a divulgar els ideals augustals. En contraposició als membres del cercle de Mecenàs, d'origen humil, trobem els del cercle Messala Corví, format per Ovidi o Tibul entre altres. Fills d'una família benestant gaudien, doncs, d'una llibertat econòmica que els mantenia menys vinculats a les polítiques i els valors propugnats per August.

Ovidi, altrament, pertanyia a una generació que no havia viscut les guerres civils. Escrivia per la necessitat de plasmar les seves idees i sentiments, més que de la convicció amb el programa regenerador de l'emperador romà.

Estàtua de marbre d'August de Prima Porta

Font: Grup Enciclopèdia

6. SOCIETAT ROMANA

Per tal d'analitzar l'obra d'Ovidi és necessari conèixer el context de l'autor, en aquest cas, pel motiu del llibre, cal posar el focus a la vida íntima dels romans en qüestions com ara la sexualitat o la cerca de plaer.

7.1 Organització política i classes socials

Per parlar de l'organització de l'estat Romà s'han de diferenciar tres grans etapes: L'època monàrquica, la republicana i la imperial.

Durant l'època monàrquica hi havia un rei que exercia com a cap polític de la ciutat. Governava, feia justícia, dirigia l'exèrcit i presidia el senat i l'assemblea. El rei, però, quan era convenient, consultava el senat format per famílies patrícies.

Amb l'abolició de la monarquia l'any 509 aC, s'iniciava un període de república. El sistema monàrquic vitalici va ser substituït per dos còsols escollits cada any per l'assemblea formada pels patricis. Per evitar el poder personal hi havia les magistratures. D'una banda existia el senat, format pels ciutadans, on es prenen decisions legislatives i executives. D'altra banda es trobaven els comicis, amb la funció d'elaborar i aprovar lleis alhora de ser els encarregats d'elegir els magistrats.

A la Roma imperial, l'època contemporània d'Ovidi, el poder recau altra vegada en mans d'una sola persona, l'emperador. Les funcions consultives van passar al consell imperial (*consilium principis*) creat per l'emperador i format per persones de confiança que l'assessoraven.

Els ciutadans romans es distribuïen en diverses classes socials. Cal remuntar-se al s.V aC per trobar la divisió social més antiga, entre patricis i plebeus. Aquesta divisió es difumina amb l'aparició de noves realitats socials al s. VI aC.

- **Patricis:**

Els patricis constituïen l'aristocràcia romana. Eren un grup de famílies dotades d'un prestigi i uns privilegis hereditaris.

- **Plebeus:**

En formaven part tots els ciutadans que no eren patricis, és a dir, la gran majoria. Composta tant per petits i mitjans propietaris agrícoles, artesans i comerciants.

- **Noblesa:**

Està formada per patricis i plebeus rics, la riquesa dels quals, està basada en la propietat de terres. És una categoria que s'hereta dels pares, però alhora s'ha de mantenir i que es pot adquirir amb el mateix esforç.

- **Ordre eqüestre:**

Originàriament en formaven part els ciutadans més rics que formaven la secció de cavalleria de l'exèrcit romà. A partir del s. II aC un gran nombre d'equites es dediquen al negoci, deixant de banda la política.

- **Patrons i clients:**

Hi havia ciutadans que eren clients de ciutadans més importants, anomenats patrons. El patró donava protecció jurídica i suport econòmic als seus clients a canvi de respecte i serveis.

- **Lliberts:**

Eren esclaus alliberats del seu propietari. Tot i haver estat alliberats no esdevenien ciutadans del tot complets, atès que alguns dels drets estaven limitats. De tota manera, els fills dels lliberts esdevenien ciutadans de ple dret.

- **Esclaus:**

Els esclaus no gaudien de cap mena de dret ni llibertat.

Organització social de l'Antiga Roma
Font: Universitat Internacional de Catalunya

Pel que fa a les dones romanes, constituïen una classe a part. Fos quin fos el seu estatus mai van tenir merescuda la totalitat dels drets

ciutadans que eren atorgats als homes. No gaudien de la majoria dels privilegis socials o polítics dels seus congèneres. No els era permès, per exemple, votar o ser elegides en càrrecs d'elecció.

7.2 Família

La família romana està organitzada sobre la base del patriarcat on el paper principal era el del *pater familias*, mentre que el de la mare era secundari.

Roma s'organitzava en gens, illes urbanes on vivia gent amb el mateix cognom, anomenat *gentilitium*.

El grup familiar està format pel pare, la mare, els fills, les filles, els servents i el mobiliari domèstic. Només l'home podia ser el cap de la família. La dona pertany a la casa, no a la ciutat, i a la casa sempre té un amo: el pare quan és filla, el marit si està casada o el baró més proper si no té pare ni està casada.

El paterfamilias era el ciutadà que no depenia de ningú més que d'ell mateix, sense ell no hi havia ni domus ni família.

Sobre ell requeia el domini de la dona casada (*manus*), el del fill (*patria potestas*), el dels esclaus (*dominica potestas*), sobre les coses (*dominium*) i sobre els clients (*iura patronatus*)

La dona pot rebre el nom de *materfamilias* si és de costums bons, pot tenir patrimoni o exercir el domini de senyora sobre els seus esclaus, però la *patria potestas*, el *mancipium* o la *manus* sempre pertany a l'home.

Els romans entenien el parentesc des de dues perspectives diferents: per una banda, el parentesc natural anomenat "cognatio" i el civil designat com a "agnación".

7.3 Matrimoni

"Si poguéssim viure sense esposa, ciutadans, prescindirem de semblant destorb. Però ja que la naturalesa ha imposat a les generacions el no poder viure amb elles sense experimentar profund malestar i no poder, d'altra banda, prescindir-ne completament, cal que considerem la salut i el futur, més que un plaer permanent".

AULUS GEL·LI *Nits àtiques* 1, 6, 2

S'ha d'entendre el matrimoni a Roma com una institució monògama que tenia com a finalitat la procreació i el manteniment de l'estructura social, permetent la transmissió del patrimoni i la conservació de l'aristocràcia política, no tenia perquè tenir una connotació sexual.

El matrimoni era un acte privat que "cap poder públic havia de sancionar" però sí que havien d'haver-hi testimonis.

No tothom tenia dret de contraure el matrimoni. Aquest dret era restringit als homes lliures. El concepte "homes lliures" engloba els que havien nascut lliures del casament legítim entre un ciutadà i ciutadana, els que eren fills de mare ciutadana i pare estranger o desconegut i els esclaus alliberats.

Per tal que el matrimoni fos vàlid també havien de concórrer quatre condicions:

- **La pubertat:** els qui tenien interès a contraure matrimoni havien d'estar capacitats per procrear. La pubertat es fixava a 12 anys en les noies i a 14 en els nois.
- **El consentiment dels esposos:** En un primer moment el paterfamilias era l'únic àrbitre a l'hora de decidir qui es casava amb els seus fills. Moltes vegades aquests arribaven al matrimoni sense conèixer-se. A l'Imperi era necessari el consentiment dels contraents.
- **El consentiment del cap de família:** És un consentiment necessari a qualsevol edat i no podia ser la mare qui el donés, ja que no tenia cap autoritat sobre els seus fills. En cas d'absència del pare es requereix el consentiment de l'avi.
- **El connubium:** Es tracta de la posició civil en la qual un es troba per tal de poder dur a terme el matrimoni. L'única condició era ser ciutadà romà.

Que els romans practiquessin la monogàmia no treu, però, que les relacions sexuals de l'home poguessin anar més enllà.

Es distingeixen, també, dos tipus de matrimoni:

- **"Cum manu"**

La dona entrava a la família civil del seu marit que passa a tenir l'autoritat sobre ella com un fill més i passava a ser propietària dels seus béns.

Tot i que el dot no era obligatori legalment, els pares es veien en l'obligació de pagar el marit com a compensació per haver de mantenir la dona.

- **“Sine manu”**

La dona no sortia de la seva família natural. En aquest cas el marit no obté cap poder sobre la seva esposa, ja que aquest el reté el pare.

7.4 Prostitució

Com veiem anteriorment la societat romana no contemplava el matrimoni com a font de plaer sexual. Tenint en compte que molts matrimonis eren pactats sovint es buscava el plaer sexual fora del matrimoni.

Cal destacar l'enorme permissivitat de què gaudien els homes per satisfer els seus impulsos sexuals en relacions extraconjugals, això sí, amb persones d'una condició social inferior (esclaus, esclaves o prostitutes). Les dones, però no fruíen de tanta llibertat, ja que aquestes podien ser castigades durament per efectuar les mateixes aventures que als homes, a qui se'ls permetia sense témer conseqüències: *si sorprendessis la teva dona en adulteri, podries matar-la impunement, sense judici. Però ella, si tu cometessis adulteri o tu haguessis estat induït a cometre'n, no gosaria tocar-te, ni en té dret.*¹⁰

L'opció més recurrent era la prostitució.

A l'antiga Roma la prostitució era una professió legalitzada, malgrat això, a les prostitutes no els era permès el casament, tampoc podien redactar un testament ni rebre cap herència.

Es distingeixen dos tipus de prostituta: d'una banda, les *de carrer* les quals treballaven de dia i de nit, i d'altra, les *meretrices*, més ben considerades i que només treballaven de nit.

Se'n poden diferenciar diferents models segons la seva especialitat:

- **Prostituta:** s'entregava lliurement i elegia els clients
- **Forariae:** exercia als afores de la ciutat i atreïa els viatgers
- **Pala:** Si acceptaven el preu, no tenia cap objecció cap al client
- **Meretrix:** exercia sense intermediaris
- **Fellatrix:** la seva especialitat eren les fel·lacions
- **Prostibulae:** exercia on podia i no pagava impostos
- **Ambulatae:** treballava pels carrers al voltant del circ
- **Gallicanae:** especialista a robar als seus clients després del servei

---

¹⁰ Aule Gel·li, Les nits àtiques, 10, 23, 5

- **Lupae:** treballava a boscos propers a la ciutat
- **Schanicullae:** prostituta d'esclaus i soldats
- **Bustuariae:** exercia a cementiris, possiblement consolant al vidu
- **Dorae:** anava despallada i pintada
- **Delicatae:** prostituta de luxe
- **Aelicarae:** oferia els seus serveis a fleques
- **Famosae:** pertanyia a una família patricis que, per necessitat o plaer, es guanyava la vida com a amant
- **Copae:** es prostituïa a tavernes
- **Prostituto:** Home que oferia els seus serveis a dones. Normalment, les esperava en sortir de les termes
- **Cymbalistriae, ambubiae, mimae o citharistriae:** designada per les seves habilitats artístiques

Veiem que la prostitució es podia dur a terme a diferents ubicacions; així i tot, cal destacar els llocs especialitzats en la venda de sexe, anomenats bordells. Aquests eren locals de prostitució amb llicència municipal per exercir l'ofici. L'únic bordell identificat clarament és el "Lupanar de Pompeia".

Era un edifici de dues plantes situat a l'encreuament de dos carrers estrets. A la planta baixa s'hi identifica la recepció

oberta a l'exterior i una vegada a l'interior hi hauria un passadís que conduïa a les diferents *cubicula* o *cellae*. Sobre les portes hi trobem unes pintures representant un home i una dona en ple acte sexual.

Fresc trobat al lupanar de Pompeia on es veuen dues persones mantenint relacions sexuals

Font: Cultura clasica

7.5 Homosexualitat

Per entendre com concebien els romans la sexualitat, és necessari recalcar el marcat caràcter jeràrquic de la societat romana i com aquest afectava a totes les àrees vitals. El domini i la subordinació a un ésser inferior eren la norma, i assimilar un superior a un grup social per sota del seu era quelcom horrible. Totes aquestes actituds es traslladaven a la vegada al camp sexual.

Així doncs, s'acceptava que l'home tingués relacions sexuals amb nois, sobretot si era abans del matrimoni. L'única regla era que se seguissin els rols de poder. El ciutadà romà adult, havia de

reservar-se el paper actiu. Sèneca deia: *La passivitat sexual és, per a un home lliure, un crim, per a un esclau una necessitat, per a un llibert una obligació.*¹¹

A diferència de l'homosexualitat masculina, la femenina provocava un cert rebuig. En diverses fonts literàries es reflecteix la visió negativa que en tenien, ja que es considerava una vulneració de la moral tradicional on la dona s'havia de mantenir passiva i no equiparar-se al gènere masculí:

*La tribade Filenis dona pel cul als nois, / i amb una trempera més ferotge que la d'un marit / es passa per la pedra onze noies cada dia. / També juga, arromangada, a pilota, / i s'engrogaix amb les pólvores dels atletes i fa rodar / amb facilitat pesos que els bardaixos a penes suporten, / i embrutada de la palestra polsosa, / es fa colpejar pels atacs d'un entrenador oliós: / i no sopa abans o s'ajeu a taula abans / que no ha vomitat onze dotzens de vi pur; / i crec que hi pot tornar / quan s'ha cruspit setze bocins de carn. / Després d'això quan es lliura al desig, / no la mama –ho considera poc masculí–, / sinó que devora completament l'entreuix de les noies. / Que els déus et tornin el seny, Filenis, / Si creus que llepar conys és masculí.*¹²

Detall de la copa Warren d'un home sent penetrat per un altre home
Font: Viquipèdia

¹¹ Sèneca, Controvèrsies, 4, praef 10

¹² Marcial, Epigrames, 7, 67

7. ANÀLISI ARS AMANDI

Malgrat el que el seu nom dona a entendre, l'*Ars Amandi* és un poema que tracta més sobre l'art de la seducció que no pas sobre l'art d'estimar.

És una obra basada en l'experiència personal del mateix autor, per tant, alhora que instrueix als lectors sobre la seducció, objectiu principal de l'autor, fa un retrat de la societat romana contemporània d'aquest.

L'estructura de l'*Ars Amandi* la regeix els destinataris i l'objectiu amb què està escrit. Així doncs, els llibres I i II van destinats als homes, però amb diferents finalitats: el primer pretén instruir sobre com seduir les dones i el segon sobre com conservar aquest amor. El llibre III es dirigeix a les dones i té com a fi alliçonar-les sobre els dos procediments ja explicats als homes: la seducció i el manteniment de l'amor.

Tot i ser una obra elegíaca, Ovidi, des del primer moment es distancia dels autors elegíacs llatins introduint elements com ara la ironia, l'humor o la paròdia però mantenint la serenitat i l'erudició.

L'*Ars Amandi* havia estat una obra escrita en vers que en ser traduïda es va prosificar a causa de la dificultat de mantenir l'obra amb la mètrica original, el díptic elegíac format per un hexàmetre seguit d'un pentàmetre.

8.1 Llibre I

Si quis in hoc artem populo non nouit amandi, hoc legat et lecto carmine doctus amet. (Si algú d'aquest poble no coneix l'art d'estimar, que llegeixi aquest poema i, instruit per la seva lectura, que estimi.)

Així és com Ovidi inicia el primer llibre de la trilogia *Ars Amandi* seguit d'una definició del concepte d'"art" basada en la seva experiència amorosa. Cal entendre la paraula art al llarg de l'obra com a sinònim de tècnica.

L'autor és designat *Artificem tenero amori* (mestre del tendre amor) per la gràcia i la voluntat de la mateixa Venus, deessa de l'amor i seducció, i mare de Cupido.

Des d'un principi, Ovidi, exposa el pla de tota l'obra.

Principio, quod amare uelis, proximus huic labor est plactam exorare puellam, tertius, ut longo tempore duret amor. (Procura trobar allò que vols estimar; la feina següent és convèncer la noia que estimes i, en tercer lloc, aconseguir que l'amor duri llarg temps.)

El primer llibre el podem dividir en tres parts: on trobar dones, com seduir-les i com mantenir-les.

"Quicquid in orbe fuit " (*"Aquesta ciutat té tot el que hi ha al món"*) segons Ovidi això és el que s'exclama al veure totes les dones formoses que hi ha a la ciutat de Roma i afirma que Venus s'ha quedat a la ciutat d'Eneas, el seu fill.

Continua designant el millor lloc per anar de "cacera": són els pòrtics, els fòrums però sobretot els teatres. En aquest passatge es plasma perfectament la frivolitat amb què Ovidi dona les seves lliçons ja que planteja la conquesta amorosa com poc més que un passatemp pels homes joves, com és anar de cacera. Afirma que als teatres hi pots trobar noies de tots tipus, no tan sols per enamorar-t'hi. De fet, era habitual que les prostitutes romanes es disposessin a les entrades de zones d'oci com són els teatres, ja que sovint, abans o després de les funcions, els clients estaven interessats en els seus serveis.

Seguidament, s'intercala el relat del Rapte de les Sabines¹³ per tal reiterar-se en el fet que les zones d'oci han estat des de sempre un lloc adequat per trobar l'amor.

L'autor també proposa passejar-se pels circs i exposa els passos a seguir per aconseguir l'objectiu final, seduir les dones.

Segueix ara un elogi d'August, centrat en Gai Cèsar, el seu net. Aquest és descrit anant a la guerra contra els parts i tornant hipotèticament triomfant.

Roman, seguidament, amb la relació dels llocs adequats per la conquesta amorosa; ara afegeix els balnearis, el temple de Diana i els banquets, aquest últim el descriu com un lloc on a part de trobar vi, també facilita l'amor.

Uina parant animos faciuntque caloribus aptos. (Els vins preparen els ànims i els fan aptes per a les calors de l'amor.)

---

¹³ Ròmul, el primer rei i fundador de Roma, per tal de portar dones a la nova població que havia fundat amb fugitius i delinqüents, va convidar els Sabins a visitar la ciutat i assistir a unes grans festes, les Consuàlies, en les quals hi hauria jocs i funcions de teatre. Mentre els homes estaven entretinguts amb els jocs, els romans van raptar les esposes i les filles dels Sabins. De primer, aquestes estaven horroritzades dels seus raptors, però Ròmul, amb paraules amables, de seguida va convèncer-les que havies d'acceptar la seva nova situació.

Tot i això, el consell d'Ovidi respecte a aquest fet és no deixar-se portar per la nit i el vi, ja que són obstacles per valorar la bellesa i aleshores, qualsevol defecte es perdona.

Comença ara la segona part del primer llibre: com seduir les dones. Primer de tot l'autor recomana confiança a l'home car "cunctas posse capi" ("totes poden ser seduïdes"). Les dones sovint amaguen el que desitgen, a diferència de l'home que no ho sap dissimular, però al final totes són a l'abast. Ho exemplifica amb relats mítics de passió femenina com és ara el cas de Biblis¹⁴ i Caune, Mirra¹⁵ i el seu pare o Pasífae¹⁶ i el toro. Ovidi afirma que la passió femenina és més violenta i té més furor que la dels homes i es reafirma en què a les dones els agrada ser pregades i que, per tant, al final, cap home serà rebutjat.

Cur fallaris, cum sit noua grata uoluptas et capiant animos plus aliena suis? (Perquè has de ser rebutjat, si un plaer nou sempre agrada, i si el que és aliè captiva més l'ànim que el que és propi?).

El següent consell per acostar-se a la noia és, segons Ovidi, guanyar-se la complicitat de la serventa ja que aquesta t'aconsellarà entre altres coses, quan acostar-s'hi depenent de la felicitat de la noia, puix "pectora, dum gaudent nec sunt adstricta dolore, ipsa patent" ("quan els cors gaudeixen i no són oprimits pel dolor, ells mateixos s'obren"). Un altre aspecte a tenir en compte que recalca l'autor és la importància de posar esment a les dates, hi ha dates més apropiades per la seducció per exemple el dia 1 d'abril, festa de Venus (de les dones i de l'amor) o durant les festes Saturnals, al desembre.

A posteriori, Ovidi assegura que les dones tenen estratègies per tal que els facis regals i que inverteixis diners en elles sense rebre cap agraïment, així doncs, recomana que al començament d'una relació amorosa son més escaients les cartes que no pas els regals.

Cera tuae primum conscia mentis eat; blanditias ferat illa tuas imitataque amantum (Que ella porti escrites les teves tendreses i paraules que imitin les dels enamorats).

---

¹⁴ Biblis, filla de Milet i Ciànea, es va enamorar de Caune, el seu germà bessó. Quan aquest se n'adonà, va fugir escandalitzat. Ella, embogida d'enyorança, el buscà per tot Àsia Menor i, segons uns, es penjà. D'altres diuen que fou transformada en una font d'aigua.

¹⁵ Filla de Cíniras, Mirra s'enamorà bojament del seu pare. Enganyant-lo va aconseguir dormir amb ell, però quan Cíniras se n'adonà va voler matar-la. Ella va intentar fugir, però els déus la van convertir en l'arbre de la mirra.

¹⁶ Posidó va enviar un toro blanc al rei Minos perquè el sarifiqués. Com que no ho va fer el déu es va venjar fent que la dona del rei se'enamorés perdudament d'aquell toro. Sota les ordres de la reina, Dèdal va construir una vaca de fusta on Pasífae es pogués amagar. Així va poder consumir el seu amor amb el toro blanc. De la seva unió va sortir el minotaure.

Suggereix que també són útils l'eloqüència i la insistència però sobretot fer promeses, ja que ho considera una estratègia per mantenir les dones a prop.

Si dideris aliquid, poteris ratione relinqui: praeteritum tulerit perdideritque nihil.

At quod non dederis, semper uideare daturus (Si has de fer algun regal, pots ser abandonat després que ella hagi fet càlculs: s'endurà el passat i no haurà perdut res.

En canvi, allò que no li has regalat, sempre pots fer veure que li has de regalar d'un moment a l'altre).

Ovidi emfatitza molt en el fet de ser insistent, no perdre l'esperança. Encara que la dona et demani que deixis d'assetjar-la Ovidi diu, textualment, que ella *"quod non rogat, optat, ut instes"* (*"desitja el que no demana, que insisteixis"*) i ho corrobora comparant-ho amb la conquesta de Pèrgam (Troia) que va tardar 10 anys a caure.

Capta uides sero Pergama, capta tamen (Pèrgam es va conquerir tard, però es va conquerir).

Segueixen uns consells sobre la cura del cos de l'home, el poeta considera escaient pels homes una bellesa descuidada a diferència de la femenina o la d'homes que volen agradar altres homes. Sí que els aconsella treure partit a les seves habilitats com poden ser el cant o el ball.

Aleshores, l'autor expressa que, a les dones, els agrada ser forçades.

Uim licet appelles, grata est uis ista puellis (Encara que l'anomenessis violència, aquesta violència agrada a les dones.).

Afirmació que aferma amb l'exemple de la violació de Deidamia¹⁷ per part d'Aquil·les. Encara assenyala que la iniciativa de l'amor ha de partir de l'home i no de la dona, ja que ella només desitja ser pregada.

Scilicet, ut pudor est quaedam coepisse priorem, sic alio gratum est incipiente pati. (És evident que, igual que li fa vergonya a la dona començar certes coses, li agrada rebre-les si comença l'altre).

L'home, a més, haurà de desconfiar de tot i de tothom, fins i tot d'aquells amics més íntims.

Ja a prop del final del primer llibre, Ovidi aconsella als homes que s'adaptin a les dones atès que cadascuna és diferent.

Mille animos excipe mille modis. (Sedueix aquests mil cors de mil maneres diferents).

---

¹⁷ Deidamia és la filla del rei Licomedes, de l'illa d'Esciros. La mare d'Aquil·les, en néixer, va confiar el petit al pare de Deidamia perquè pogués escapar al seu destí de lluitar i morir a Troia. Aquil·les, disfressat de dona, va unir-se a Deidamia i de la unió en nasqué Neoptòlem.

Finalment, l'autor acaba el llibre deixant clar que el seu objectiu d'instruir sobre la tècnica d'estimar encara no s'ha complert.

8.2 Llibre II

Arte mea capta est, arte tenenda mea est (Amb el meu art l'has captivada, amb el meu art l'has de retenir).

El llibre II presenta una sèrie d'estratègies per mantenir l'amor de la dona un cop seduïda. Ovidi insisteix en la dificultat que comporta retenir aquest amor: mentre que en el primer pas, la seducció, hi intervé l'atzar, assegura que aquest segon serà obra d'art.

A fi d'assolir el seu objectiu, el poeta invoca la deessa Venus, el seu fill Cupido i la musa Èrato. Aquesta última tan sols per la semblança del seu nom amb el d'Eros (Déu de l'amor a la mitologia grega).

Nunc mihi, si quando, puer et Cytherea, fauete, nunc Erato, nam tu nomen Amoris habes. (Ara més que mai, ajudeu-me, oh infant i Citerea, i tu també Èrato, que tens el nom semblant al d'Eros).

La primera recomanació d'Ovidi és oblidar els beuratges i els encanteris, ja que aquests resultaran inútils. En aquest fragment, veiem que Ovidi postula en contra dels remeis i les pocions amoroses, així doncs, la seva obra no té per què reflectir tan sols l'opinió generalitzada del moment sinó que gran part de l'*Ars* són reflexions i opinions del mateix autor.

Ovidi defensa que convé centrar-se a cultivar l'esperit, ja que la bellesa física és efímera.

Nec uiolae semper nec hilantia lilia florent, et riget amissa spina relictia rosa (Ni les violetes ni els lliris mig oberts floreixen per sempre i, en perdre's la rosa, queda la punxeguda espina).

A mesura que passa el temps aquesta es va consumint i aleshores, el que acompanya serà l'esperit el qual roman fins a la fi. També crida a desconfiar d'aquelles belleses il·lusòries, que no tenen més que el seu cos per atraure els sentiments, i adverteix que això no ho és tot, i menys si el propòsit a realitzar és mantenir l'amor.

Continua enumerant les qualitats que ha de tenir un home per aconseguir el seu fi; paciència, amabilitat i servicialitat.

Encara que hi hagi coses de l'estimada que no siguin del gust de l'home, en algun moment això canviarà mentre tingui paciència.

Si nec blanda satis nec erit tibi comis amanti, perfer et obdura, postmodo mitis erit. (Si no és prou dolça i tendra amb tu quan l'estimes, aguanta i resisteix: algun dia es tornarà amable).

L'amabilitat serà imprescindible per retenir l'amor.

Altrament, convida a l'enamorat a ser condescendent i imitar tots els actes i opinions de la dona i en cap concepte dur-li la contrària.

Cedeix quan s'enfronti a tu; cedendo uictor abibis; fac modo, quas partis illa iubebit, agas (cedint en sortiràs vencedor, i intenta només representar el paper que ella et mani).

Al cap i a la fi, el consell general d'Ovidi és la servicialitat de l'home per mantenir la dona contenta i, per tant, aconseguir un amor perdurable.

L'home s'haurà de guanyar la confiança dels criats i fer petits regals, en aquest cas, tant als criats com a símbol de cortesia, com a l'estimada. Fins i tot, escriure versos tendres sobre l'amiga pot exercir la funció de petit present.

Ovidi aconsella que per afavorir i reforçar la relació convé lloar sovint la vestimenta, els encants i la bellesa de la dona, així com mostrar neguit i preocupació quan aquesta emmalalteixi encara que no sigui vertader i altres enganys semblants.

Illa quidem ualeat, sed si male firma cubabit et uitium caeli senserit aegra sui, tunc amor et pietas tua sit manifesta puellae (Tant de bo ella tingui salut, però si estigués al llit sense forces i se sentís malalta pel canvi de temps, aleshores s'han de manifestar l'amor i el respecte envers la teva estimada).

Seguidament, Ovidi proposa deixar reposar l'amor durant breus períodes per renovar les passions, això sí, a condició que sigui evident que la dona el trobarà a faltar per la seva momentània absència. Un consell que sosté amb els exemples de Penèlope i Ulisses o Laodamia i Filàcida, dones desesperades per l'absència dels seus estimats.

En aquest punt, Ovidi incita a l'home a divertir-se, no únicament amb una dona, sinó que incita a l'adulteri a condició que la dona estimada no ho descobreixi. Així doncs, els seus consells per ocultar-ho rauen en no veure's amb l'amant sempre en el mateix horari, ni donar regals reconeixibles i tampoc citar totes les dones en un mateix lloc.

Ludite, sed furto celetur culpa modesto (Divertiu-vos, però que la vostra falta sigui encoberta per una discreta mentida).

L'incitament de l'autor a cometre casos d'adulteri incideix amb les polítiques morals de l'època, ja que l'adulteri llavors estava penat per la *Lex Iulia de adulteriis coercendis*.

En cas de ser descobert l'home ha de negar-ho amb vehemència i reconciliar-se a través de la unió sexual.

Tot i això, a voltes pot resultar beneficiós que la dona desvetlli la infidelitat, així ella sentirà el temor de perdre'l, en aquest cas, la reconciliació ha de ser ràpida per no fer augmentar la còlera d'ella.

Immediatament, exalta el sexe, el qualifica de regal de la naturalesa, si bé aquest ja existia en els orígens del món i compara el comportament humà amb el dels animals.

Ales habet, quod amet; cum quo sua gaudia iungat, inuenit in media femina piscis aqua. cerua parem sequitur, serpens serpente tenetur; haeret adulterio cum cane nexa canis; laeta salitur ouis; tauro quoque laeta iuuenca est; sustinet inmundum sima capella marem; in furias agitantur equae spatioque remota per loca diuiduos amne sequuntur equos.

(L'au té a qui estimar; el peix femella troba dins l'aigua algú amb qui compartir els seus desigs; la cérvola segueix la seva parella; la serp posseïda per una altra serp; la gossa queda enganxada al gos després de la unió amorosa; l'ovella està contenta quan la munten; també la vedella és feliç amb el toro; la xata cabreta aguanta el pes del seu mascle pudent; les eugues s'agiten amb bogeria i per llocs remots cerquen els cavalls que estan a l'altra banda del riu).

El pròxim consell del poeta assenyala que per estimar bé, l'home ha de conèixer les seves qualitats i adequar-se al que pot oferir i rebre en l'amor. Tant si aquestes són un rostre bonic o una pell bonica, com si són saber conversar o l'habilitat de cantar. Aquest consell està basat en la famosa sentència "*gnosci seauton*" ("coneix-te a tu mateix") que apareixia al temple d'Àpol·lo a Delfos.

Qui sibi notus erit, solus sapienter amabit atque opus ad uires exiget omne suas (Només aquell que es conegui a si mateix podrà estimar sàviament i adequarà cada obra a les seves forces).

Segueix proclamant la necessitat de ser tolerant i resignar-se davant les infidelitats de la dona estimada. Per prevenir-ho, Ovidi aconsella restar en la ignorància i en el cas de conèixer la

infidelitat no deixar-se vèncer per la gelosia davant l'aparició de rivals. Aquesta idea és evidenciada per l'exemple de la reacció de Vulcà davant l'adulteri de Venus amb Mart¹⁸.

L'autor aconsella dissimular els defectes de l'estimada i acceptar-los, ja que *"eximit ipsa dies omnis e corpore mendas, quodque fuit uitium, desinit esse mora"* ("el pas dels dies per si mateix esborra totes les imperfeccions del cos, i allò que va ser un defecte amb el temps deixa de ser-ho").

Exposa les qualitats d'una dona madura des de la seva pròpia vivència i assegura que en terreny sexual aquestes aporten moltes més coses positives gràcies al temps i la major quantitat d'experiència.

Segueix aquest passatge amb consells sobre el comportament que ha de seguir l'home durant l'acte sexual. L'home no s'ha de recrear en buscar únicament el seu propi plaer sinó que ha d'aconseguir el gaudi d'ambdues parts. Remarca la importància de no acuitar-se en excés per tal d'obtenir el triomf després de la llarga conquesta.

Finalitza aquest segon llibre reclamant que se'l reconegui com a mestre de l'amor *"Naso magister erat"* ("Nasó fou el meu mestre") i avançant la continuïtat de l'obra, aquesta vegada dirigida a les dones.

8.3 Llibre III

Arma dedi Danais in Amazonas; arma supersunt, quae tibi dem et turmae, Penthesilea, tuae (He donat als dànaus armes contra les amazones; però encara queden armes per donar-te a tu, Penthesilea, i a la teva tropa).

Ovidi inicia el tercer llibre reflexionant sobre la necessitat d'instruir també a les dones en l'art de l'amor, així com ho ha fet anteriorment amb els homes. Cal precisar que Ovidi es refereix a les dones com a Amazones, un poble de dones que es tallaven el pit dret per poder tensar l'arc amb més comoditat. El seu únic ofici era la guerra i només tenien relació amb homes un cop l'any amb la mera finalitat de procrear.

---

¹⁸ Venus, deessa de l'amor, enganya al seu marit Vulcà, el déu ferrer, amb Mart, déu de la guerra. Vulcà els para una trampa i els avergoneix davant els altres déus.

Segueix el llibre exaltant l'amor de les dones que qualifica de més ferm que el dels homes i ho prova amb els casos d'Ariadna¹⁹, Filis²⁰ i Dido²¹.

Saepe uiri fallunt, tenerae non saepe puellae (Els homes són infidels sovint, les tendres dones no tant).

Aleshores narra com se li apareix altra vegada la deessa Venus i li dona la inspiració per instruir les dones en aquest art.

Segueix amb una referència al tòpic *carpe diem* i aprofita per cantar a la joventut, a la bellesa i a la diversió.

Dum licet et ueros etiam nunc editis annos, ludite; eunt anni more fluentis aquae. Nec, quae praeteriit, iterum reuocabitur unda nec, quae praeteriit, hora redire potest. (Mentre us sigui possible i encara digueu els anys veritables que teniu, divertiu-vos; els anys passen igual que l'aigua d'un riu. El corrent que ja ha passat, no torna enrere altre cop; tampoc l'hora que ha passat pot tornar).

Presenta, llavors, un seguit de consells sobre l'aparença externa que la dona ha de procurar cuidar com ara els pentinats "*nec genus ornatus unum est: quod quamque decebit, elegat et speculum consulat ante suum*" ("no hi ha un sol tipus de pentinat: que cadascuna esculli el que l'afavoreixi, i que consulti abans davant el mirall"), la vestimenta "*elige certos, nam non conveniens omnibus omnis erit*" ("escull amb encert, car no tots escauen totes les dones"), la higiene "*quid, si praecipiam, ne fuscet inertia dentes ora que suscepta mane lauentur aqua?*" ("què us sembla si us aconsello que la brutícia no enfosqueixi les vostres dents i que us renteu la cara amb aigua cada matí?") i per últim la dissimulació dels defectes, per exemple per mitjà de cosmètics "*arte supercillii confinia nuda repletis, paruaque sinceras uelat aluta genas*" ("de manera artificial ompliu l'entrecella nua i que una petita capa de maquillatge cobreixi les vostres galtes autèntiques"). Ovidi aprofita aquest passatge per recomanar la seva obra sobre cosmètica femenina *Medicamina Faciei Femineae*.

---

¹⁹ Després d'endur-se Ariadna com a premi per haver mort el minotaure, Teseu l'abandona a l'illa de Naxos.

²⁰ Fil.lis esperant que Demofont tornés d'un viatge per casar-se, va fer nou vegades el camí de la ciutat al port. Aquest itinerari s'anomenà "nou camins". Com que no tornava, ella va morir i es va convertir en un ametller sense fulles, que va florir el dia que ell tornà.

²¹ Dido era reina de Cartago, qui s'enamorà del seu hoste Eneas. Quan Eneas la va abandonar ella es suïcidà amb l'espasa que ell li havia regalat.

El poeta remarca que la dissimulació dels defectes; el maquillatge, la depilació i altres ha de ser encoberta i discreta. No és agradable de veure per l'estimat, s'ha de fer en secret i que sembli que és natural.

Multaque, dum fiunt, turpia, facta placent (Hi ha moltes coses que mentre es fan són repugnants, però un cop fetes agraden).

De la mateixa manera, apunta la urgència d'estar habituat a petites arts com son riure, plorar, cantar, ballar, caminar o jugar les quals s'han de fer amb gràcia i encant, no de qualsevol manera.

Val a dir que, Ovidi en aquest punt, assenyala que el veritable destinatari d'aquest llibre no són totes les dones, només aquelles que no gaudeixen d'un gran atractiu físic puix que "*est illis suas, forma sine arte potens*" ("*les maques no demanen l'ajuda ni els preceptes del seu art*"). A continuació es reafirma en la necessitat d'ocultar aquells trets que les poden fer semblar vulgars o lletges per tal de semblar més atractives.

Si brevis es, sedeas, ne stans uideare sedere, inque tuo iaceas quantulacumque toro (Si ets petita, seu, perquè no sembli que estàs asseguda quan estàs dreta, i ajeu-te al llit per petita que siguis).

Quae nimium gracilis, pleno uelamina filo sumat, et ex umeris laxus amictus eat (La que sigui massa prima que es posi vestits de fi gruixut i deixi caure una ampla túnica des de les espatlles).

Tot seguit aconsella les dones freqüentar els mateixos llocs on havia aconsellat els homes visitar per tal de trobar l'amor, aquests són per exemple els pòrtics, teatres o el fòrum.

Recomana passejar-se perquè "*fructus abest, facies cum bona teste caret*" ("*no serveix de res una cara bonica si no té testimonis*").

Enumera, seguidament, els tipus d'amants que cal evitar: els presumits perquè "*errat et in nulla sede moratur Amor*" ("*el seu amor va errant i no s'atura enlloc*"). Qualifica als homes que es preocupen del seu aspecte extern de nòmades i mals amadors, el que diuen a una ho diuen a totes.

També cal defugir d'aquells que tenen l'enganyosa aparença d'estar enamorats, dels lladres, dels mentiders i dels homes de mala reputació.

Deceptae a multis crimen amantis habent (Les enganyades per molts s'enduen la mala reputació del seu amant).

El següent consell d'Ovidi gira al voltant de la correspondència. Dona indicacions sobre el temps adequat que ha d'esperar una noia abans de respondre una carta i sobre l'estil que han de tenir a l'hora d'escriure. Adverteix, també, sobre la necessitat de tenir bon caràcter, no deixar-se endur per la ira ni per la tristesa, les quals només deformen els rostres de les dones.

Candida pax homines, trux decet ira feras (La pau tranquil·la escau als homes, la ira cruel a les bèsties).

A continuació, Ovidi demana a les dones no ser excessivament avaricoses amb els regals, en especial si l'estimat és un poeta que tan sols podrà oferir-li els seus versos. Ara bé, segons Nasó, els poetes són els més adequats per estimar.

L'autor assegura que és oportú distingir el tracte d'un amant novell i d'un d'experimentat.

Ille uetus miles sensim et sapienter amabit multaque tironi non patienda feret (El soldat veterà, estimarà serenament i amb saviesa i aguantarà moltes coses que el soldat novell no suportaria).

Tanmateix, aconsella a la dona negar-se adesiara a algun desig de l'estimat així com inventar-se si és necessari l'existència d'alguna rival car segons Ovidi "quae uenit ex tuto, minus est accepta uoluptas" ("un plaer sense cap perill és un plaer menys assaborit").

Continuen uns consells que resultaran beneficiosos per les dones. D'una banda, recomana vorejar la vigilància del marit, igual que recomana desconfiar de les amigues i les criades perquè "*credula si fueris, aliae tua gaudia carpent*" ("si ets massa confiada, altres et prendran els teus plaers").

I, per una altra banda, aconsella si fa falta, fingir amor, aconseguir que l'home es cregui estimat fingint, per exemple, gelosia. Tot i això, aquest passatge continua amb un advertiment de la perillositat de la gelosia si aquesta és molt gran. Un advertiment exemplificat amb el relat de Cèfal i Procris, la qual en un atac de gelosia, mentre espiava el seu marit entre els arbustos, va ser morta per aquest mateix en confondre-la amb una fera.

Ja gairebé a l'acabament del llibre, Ovidi suggereix la importància del comportament a seguir en un banquet. La dona ha d'arribar tard i elegant, ser curosa amb el menjar i sobretot no abusar del beure.

Finalment, els últims consells d'Ovidi són un seguit d'indicacions sobre la conducta que ha de mantenir una dona en el moment de l'acte amorós depenent dels seus defectes i les seves virtuts.

Quae facie praesignis erit, resupina iaceto

(La que sigui bonica de cara, que jegui cara amunt)

Spectentur tergo, quis sua terga placent

(Les que estiguin contentes amb la seva esquena, que es mostrin d'esquena)

Parua uehatur equo

(La petita que sigui portada a cavall)

Strata premat genibus, paulum ceruice reflexa, femina per longum conspicienda latus

(La dona que hagi de ser admirada pels seus amples malucs, que es posi de genolls sobre el matalàs flexionant suaument el cap enrere)

Cui femur est iuuenale, carent quoque pectora menda, stet uir, in obliquo fusa sit ipsa toro

(Si les cuixes de la dona són juvenils i els pits no tenen cap defecte, l'home s'estarà dret i ella s'ajaurà en un llit inclinat)

A tall de cloenda, Ovidi paral·lelament al llibre II, finalitza el tercer llibre demanant a les dones que el reconguin com a mestre de l'amor.

Tal com abans els joves també ara les noies, les meves deixebles, que escriguin en els seus trofeus: "Naso magister erat" ("Nasó ha estat el meu mestre").

8.4 Recursos literaris

Al transcurs de l'obra *Ars Amandi* apareixen referències constants a un seguit de tòpics literaris, alguns exemples són els següents:

8.4.1 Carpe diem

El *carpe diem* és una expressió d'arrels llatines el significat literal del qual és "aprofita el dia".

Aquest tòpic pretén exaltar l'aprofitament del temps per no malgastar-ne ni un segon.

L'expressió, en un primer moment, va ser concebuda per Horaci a la famosa frase "*carpe diem quam minimum credula postero*" ("aprofita cada dia, no et fiïs del demà").

A l'*Ars* ho veiem perfectament al fragment del tercer llibre següent:

Uenturae memores iam nunc estote senectae: sic nullum uobis tempus abibit iners dum licet et ueros etiam nunc editis annos, ludite; eunt anni more fluentis aquae. Nec, quae praeteriit, iterum reuocabitur unda nec, quae praeteriit, hora redire potest. (Ja des d'ara recordeu-vos de la imminent vellesa: així cap moment se us escaparà en va. Mentre us sigui possible i encara digueu els anys

veritables que teniu, diverti-vos: els anys passen igual que l'aigua d'un riu. El corrent que ja ha passat, no torna enrere altre cop; tampoc l'hora que ha passat pot tornar).

8.4.2 Militia amoris

El tòpic literari del *militia amoris* és emprat per molts autors per expressar que l'amor i el que comporta és similar a una batalla. Es considera l'amant com un soldat com veiem al llibre II de l'Ars: *Militiae species amor est: discedite, segnes; non sunt haec timidis signa tuenda uiris. Nox et hiems longaeque uiae saeuique dolores mollibus his castris et labor omnis inest* (L'amor és una espècie de milícia: fugiu-ne calmosos! Aquests estendards no han de ser defensats per homes tímids. La nit, l'hivern, llargs camins, dolors cruels i tota mena de fatigues es troben en aquest tendre campament).

8.4.3 Exclusus amator

L'*exclusus amator* simbolitza la imatge de l'amant refusat que és menyspreat per l'estimada i es veu obligat a passar la nit fora, amb la porta tancada. És un tòpic molt cultivat durant la literatura augustal, i evidentment, Ovidi el va utilitzar a l'*Ars Amandi*:

Si tibi per tutum planumque negabitur ire atque erit opposita ianua fulta sera, at tu per praeceps tecto delabere aperto, det quoque furtiuas alta fenestra uias. (Si se t'impedeix d'anar per un camí segur i planer i la porta està tancada amb la balda posada, baixa malgrat tot lliscant des de dalt per un forat de la teulada, o que una finestra alta t'ofereixi un camí furtiu).

8.4.4 Locus amoenus

Ovidi també pren el tòpic del *locus amoenus* traduït literalment com a indret plaent que consisteix en la descripció d'un paisatge idíl·lic el qual s'utilitza recurrentment com a marc ideal per l'amor. Es veu plasmat al tercer llibre de l'obra d'Ovidi:

Est prope purpureos collis florentis Hymetti fons sacer et uiridi caespite mollis humus; silua nemus non alta facit, tegit arbutus herbam; ros maris et lauri nigraque myrtus olent; nec densum foliis buxum fragilesque myricae nec tenues cytisi cultaque pinus abest. lenibus impulsae Zephyris auraque salubri.

(Prop dels colls purpuris del florit Himet hi ha una font sagrada i una terra humida coberta de verdosa gespa. Arbres no gaire alts formen un bosc. Els arbustos cobreixen l'herba; el romaní, el

llorer i la fosca murta escampen les seves olors i no hi falten ni el boix de fulla espessa, ni els fràgils tamarius, ni el ginestell delicat ni el pi gegant. Moguts pels suaus Zèfirs i per una brisa saludable tremolen el fullatge de tot tipus i la part superior de l'herba).

8. PERVIVÈNCIA DE L'ARS AMANDI

L'obra de *l'Ars Amandi* va tenir un gran reconeixement i difusió tant entre els seus contemporanis com també entre les generacions posteriors.

S'han conservat alguns versos de *l'Ars Amandi* a les parets de Pompeia, juntament amb versos de Virgili i Properci.

Tot i que l'èxit de l'obra decau els segles posteriors, durant els segles VII i VIII roman a les biblioteques franceses, angleses i italianes, prova de la seva persistent difusió. Ovidi és un model pels poetes del Renaixement carolingi. Tant és així, que Alcuí cita *l'Ars Amandi* a les seves cartes i Moduí s'aplica el sobrenom de Nasó en memòria de poeta romà.

Entre els segles XII i XIII apareix una nova literatura, la poesia trobadoresca caracteritzada per la creació d'un nou ideal amorós anomenat Amor Cortès, per la configuració del qual seran bàsiques les obres dedicades a l'amor d'Ovidi.

Guillaume de Lorris i Jean de Meun escriuen al segle XIII el *Roman de la rose* on se citen i es recreen passatges sencers de *l'Ars Amandi*.

A Catalunya l'obra d'Ovidi també va tenir un gran renom, un exemple és el *Cançoner de Ripoll*, un recull de vint composicions de temàtica eròtica. També varen suposar una gran influència per Bernat Metge qui va escriure una obra titulada *Ovidi Enamorat*, també coneguda com *La velletona*. Jordi de Sant Jordi escriví *Lo setge d'amor* i un poema amb el títol llatí anomenat *Passio amoris secundum Ovidium*, on el narrador-evangelista és Ovidi. Tan enorme és la repercussió del gran poeta llatí que Ausiàs March el proclama, tal com ho fa l'autor a la mateixa obra, "*mestre únic i màxim en l'art d'amar*".

A Itàlia, Ovidi és un dels autors més conreats. Dante, a la Divina Comèdia el posa al costat d'autors com Homer, Horaci, Virgili i Lucà. Boccaccio i Petrarca, s'inspiren en la seva obra per escriure el *Decameró* i *Trionfo d'Amore* respectivament.

També Ovidi, era l'autor clàssic predilecte de Shakespeare, el qual inclogué cites de l'*Ars* al seu *Romeu i Julieta*.

9. L'ARS AMANDI FOTOGRAFIAT

Per acabar d'aproximar a l'actualitat l'obra d'Ovidi s'ha optat per elaborar un llibre de fotografies relacionant quinze cites de *l'Ars Amandi* amb les seves respectives imatges.

L'estructura del llibre de fotografies és la mateixa que la de *l'Ars* d'Ovidi: consta de tres llibres que gaudeixen d'unes característiques diferents cada un d'ells. Cada llibre conté 5 fotografies que correspondran amb el número de llibre de *l'Ars*.

Per seguir una mateixa línia estètica s'ha preferit fer ús del blanc i negre en totes les instantànies.

Afegir que totes les fotografies són de creació pròpia.

10.1 Llibre I

S'ha pretès que el fil conductor de les fotografies del primer llibre fos el protagonisme dels rostres sobre altres parts del cos, malgrat, no es compleix en totes.

És així ja que, el primer llibre de l'obra d'Ovidi manifesta un seguit de consells referents a la seducció.

El rostre és un element clau a l'hora de la seducció, així doncs, s'ha trobat escaient retratar-lo en aquesta primera part del llibre.

Taula 1:

	<i>Si quis in hoc artem populo non nouit amandi, hoc legat et lecto carmine doctus amet.</i> Si algú d'aquest poble no coneix l'art d'estimar, que llegeixi aquest poema i, instruït per la seva lectura, que estimi.

Lectura de l'*Ars Amandi*. Font: Creació pròpia

La primera fotografia, és clar que no està protagonitzada per un rostre, la qual cosa es deu a que la cita és la que dona el tret d'inici a l'obra d'Ovidi i s'ha trobat escaient, utilitzar el mateix llibre com a element principal de la imatge.

Taula 2:

	<i>Et lacrimae prosunt: lacrimis adamantà mouebis</i> També són útils les llàgrimes: amb llàgrimes commouries l'acer.

Llàgrimes fingides. Font: Creació pròpia

Veiem el retrat d'un rostre amb els ulls clucs i una llàgrima rellicant per la galta. S'ha procurat captar una tristesa un punt impostada, pel context de la cita. El llibre incita als homes a fingir les llàgrimes per commoure les seves estimades, així doncs aquestes llàgrimes no són reals.

	<i>Uina parant animós faciuntque caloribus aptos: cura fugit multo diluiturque mero.</i> Els vins preparen els ànims i els fan aptes pels calors de l'amor: la preocupació desapareix i es dilueix en l'esperit abundós.

Els vins com aliats de l'amor. Font: Creació pròpia

La tercera figura, capta senzillament l'instant de beure vi. Un element que facilita l'amor i la seducció segons l'autor romà. L'interès de la instantània rau en l'expressió de serenitat del rostre, el qual representa la fi de les preocupacions i els dolors.

Taula 4:

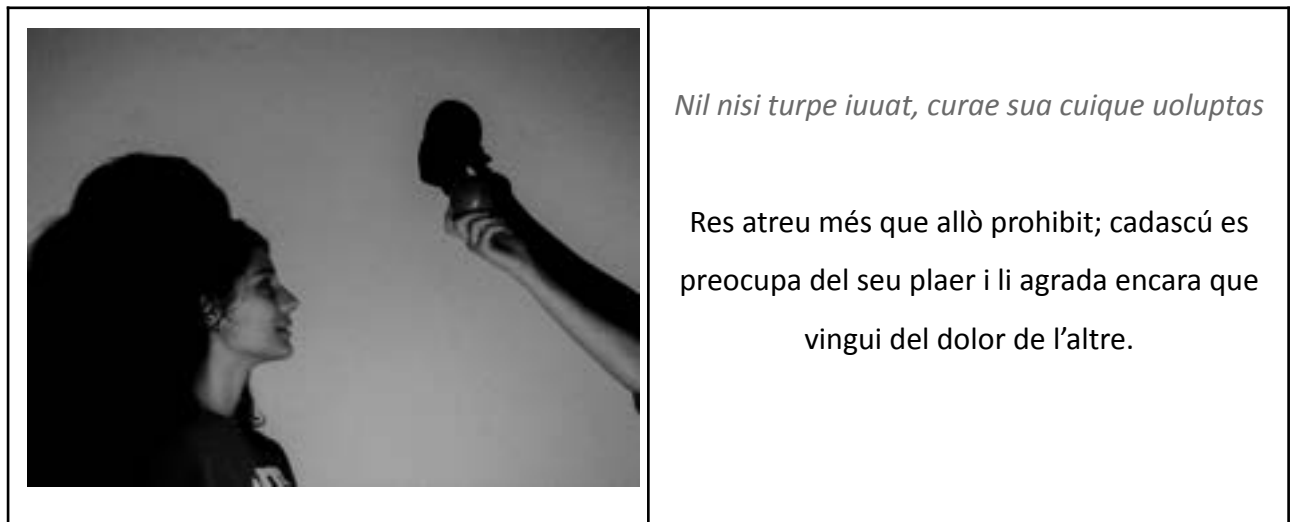
	<i>Pectora, dum gaudent nec sunt adstricta dolore, ipsa patent.</i> Quan els cors gaudeixen i no son oprimits pel dolor, ells mateixos s'obren.

Cors oprimits i cors gaudint. Font: Creació pròpia

Aquesta cita és acompanyada per dues fotografies. La primera representa un cor oprimint pel dolor, la qual cosa s'identifica per la posició tancada del pectoral i l'expressió de patiment del rostre. La segona vol representar quan els cors són oberts, buscant la contraposició amb la primera. En aquesta imatge la posició del pit és oberta i la cara busca transmetre una expressió de serenitat.

Figura 5:

La poma prohibida. Font: Creació pròpia

En aquesta imatge identifiquem un rostre que deixa entreveure un sentiment de desig envers una poma que li és aproximada per una mà externa.

La poma aquí és l'element que representa allò prohibit, així com a múltiples històries i llegendes. Per exemple al mite d'Adam i Eva, on ella menja una poma de l'arbre del coneixement, un fruit prohibit per Déu. Arran d'aquest fet es crea el pecat original.

La poma també va ser la culpable de desencadenar la Guerra de Troia, quan la deessa de la Discòrdia, al no ser convidada al casament de Tetis i Peleu, va llençar una poma dedicada a la deessa més bella. Un fet que va causar controvèrsia entre Atena, Hera i Afrodita i va culminar amb el rapte d'Hèlena de Troia.

10.2 Llibre II

Al segon llibre es canvia el protagonisme dels rostres per l'ús de les mans com a element principal. El llibre II de l'Ars gira al voltant d'aconsellar els homes sobre el manteniment de l'amor, un manteniment que en les fotografies s'ha intentat reflexar a través de la simbologia de les mans, les quals entre d'altres coses són símbols d'ajuda, llar, força o protecció.

Taula 1:

	<i>Arte mea capta est, arte tenenda mea est. Nec minor est uirtus, quam quaerere, parta tueri; casus inest illic, hoc erit artis opus.</i> Amb el meu art l'has captivada, amb el meu art l'has de mantenir. I no és menor mèrit que cercar, mantenir allò que s'ha aconseguit: en allò hi intervé l'atzar, però això serà obra d'art.

El manteniment de l'amor. Font: Creació pròpia

En aquesta primera fotografia s'hi presencia una successió de tres imatges. A la primera s'intueix la intencionalitat de la mà superior d'agafar l'altre, a la segona sembla que ja s'aconsegueix i a la tercera l'està agafant. Amb això es vol mostrar els diferents passos que s'han de seguir per mantenir l'amor, és a dir, que no és cosa d'un sol fet sinó que per aconseguir mantenir el que tu vols has de seguir un ordre, en aquest cas els consells que Ovidi donarà: primer la seducció i després del manteniment.

Taula 2:

	<i>Forma bonum fragile est, quantumque accedit ad annos, fit minor et spatio carpitur ipsa suo. Nec uiolae sempre nec hiantia lilia florent, et riget amissa spina relictæ rosa.</i> La bellesa és un bé fràgil i, a mesura que avança en edat, disminueix i ella mateixa es marceix per la seva pròpia duració. Ni les violetes ni els lliris oberts sempre floreixen i, una vegada pansida la rosa, roman rígida l'espina.

L'efimeritat de la bellesa. **Font:** Creació pròpia

La imatge pretén mostrar a través de les flors subjectades per unes mans joves, l'efimeritat de la bellesa. Per tal de simbolitzar la bellesa, a més de les flors s'utilitza la cabellera que es veu a la dreta.

El recurs de les flors com a símbol de la bellesa fugaç és un recurs molt utilitzat pels artistes, també ho fa Ovidi en el seu llibre, ja que un cop han passat el seu estat de màxima esplendor, no tarden en marcir-se.

Taula 3:

	<i>Illa quidem ualeat, sed si male firma cubabit et uitium caeli senserit aegra sui, tunc amor et pietas tua sit manifesta puellae, tum sere, quod plena postmodo falce metas.</i> <i>Nec tibi morosi ueniant fastidia morbi, perque tuas fiant, quae sinet ipsa, manus.</i> Tant de bo ella tingui salut, però si estigués al llit sense forces i se sentís malalta per canvi de temps, aleshores s’han de manifestar l’amor i el respecte envers la teva estimada; aleshores sembra tot el que més tard segaràs a plena falç. No sentis fàstic de la seva malaltia desagradable; les teves mans han de fer tot el que ella et permeti.

Ajuda. **Font:** Creació pròpia

Les mans en aquesta imatge volen representar l’ajuda. Una mà disposada a agafar l’altre i aquesta disposada a deixar-se agafar.

Ve a simbolitzar la mà que ha d’estar a punt d’ajudar a la de la teva estimada, en aquest cas si emmalalteix, com Ovidi exposa a la seva obra.

Taula 4:

	<i>Ut leuis absumptis paulatim uiribus ignis ipse latet, summo canet in igne cinis, sed tamen extinctas admoto sulphure flammam inuenit, et lumen, quod fuit ante, redit, sic ubi pigra situ securaque pectora torpent, acribus est stimulus eliciendus amor.</i>
	Tal com un foc petit, un cop consumides a poc a poc les forces, s'amaga a ell mateix i la cendra, per sobre del foc, es mostra canosa però malgrat això troba les seves flames extingides si se li tira sofre i torna la llum que abans hi havia, així mateix quan els cors despreocupats per la situació i abandonats s'entorpeixen, cal despertar l'amor amb agullons punxents. Fes que senti temor a perdre't i escalfa de nou el teu cor tebi.

El temor de la pèrdua. **Font:** Creació pròpia

En aquesta imatge s'ha barrejat el protagonisme de les mans amb l'expressivitat del rostre a fi de mostrar un aspecte de dolor i patiment com del que parla Ovidi a la cita. El temor a perdre l'estimat per tal de despertar les flames de l'amor.

Taula 5:

	<i>Quod iuuat, exiguum, plus est, quod laedat amantes; proponant animo multa ferenda suo.</i> El plaer per als amats és escàs, més grans són les ferides: preparin llurs ànimes per a moltes proves

Amor dolorós. Font: Creació pròpia

A la imatge s'aprecia la combinació de dues fotografies de la part superior d'una esquena on les mans apareixen subjectant el cap mostrant un sentiment de patiment. A la primera hi veiem el cap més enfonsat, mentre que a la segona sembla reincorporar-se. S'aspira mostrar el dolor de les ferides causades per l'amor, però deixar entreveure un bri d'esperança en aquest intent d'aixecar el cap, símbol de superació, representant el que seria per Ovidi, preparar les ànimes per les proves que porta l'amor.

10.3 Llibre III

L'últim llibre d'Ovidi, el tercer, és el més diferent que té, ja que per bé que la temàtica és la mateixa, el destinatari canvia i, amb ell, la tonalitat amb què Ovidi exposa els seus consells. Aquest cop, els protagonistes de les fotografies ja no seràn elements únic, sinó que s'intentarà entrelleçar diferents components, en general amb més protagonisme femení.

Taula 1:

	<i>Arma dedi Danais in Amazones; arma supersunt, quae tibi dem et turmae, Penthesilea, tuae.</i>

Les Amazones. Font: Creació pròpia

Ovidi, al començament del llibre III es refereix a les dones com a Amazones. Una tribu de dones guerreres que es tallaven el pit dret per poder lluitar amb més comoditat, i les quals només tenien relació amb homes un cop a l'any per poder reproduir-se. A la imatge es mostren un seguit de dones, recolzades les unes amb les altres, per fer una espècie d'analogia amb la tribu de les Amazones, a més que busca transmetre un ambient de unió, solidaritat, germanor i afeció entre elles, les dones.

Taula 2:

*Uenturae memores iam nunc estote senectae:
sic nullum uobis tempus abibit iners dum licet
et ueros etiam nunc editis annos, ludite; eunt
anni more fluentis aquae.*

*Nec, quae praeteriit, iterum reuocabitur unda
nec, quae praeteriit, hora redire potest.*

*Utendum est aetate: cito pede labidur aetes
nec bons tam sequitur, quam bona prima fuit.*

*Hos ego, qui canent, frutices uiolaria uidi; hac
mihi da spina grata corona data est.*

Ja des d'ara recordeu-vos de la imminent vellesa: així cap moment se us escaparà en va. Mentre us sigui possible i encara digueu els anys veritables que teniu, divertiu-vos: els anys passen igual que l'aigua d'un riu. El corrent que ja ha passat, no torna enrere altre cop; tampoc l'hora que ha passat pot tornar.

Has d'aprofitar l'edat: el temps llisca a peu veloç, i no és tan bo el que ve com el que hi va haver en el passat. Aquests arbustos que ara estan blanquinosos, jo els he vist coberts de violetes; d'aquesta espina em van donar una bonica corona.

En aquesta instantània es busca mostrar el tòpic del *carpe diem* traduït literalment com “aprofita el dia”, defuig del mirar com passa el temps i incita el gaudi del present. A la imatge hi veiem un rostre mirant per la finestra on s’entreveu un cert moviment, que simbolitza el pas del temps. Està mirant com el temps se li està escapant mentre s’ho mira.

Taula 3:

	<i>Quod latet, ignotum est; ignoti nulla cupido; fructus abest, fàcies cum bona teste caret.</i> El que està amagat resta ignorat, i no hi ha desig d’allò ignorat: no serceix de res una cara bonica si no té testimonis.

El desig d’allò ignorat. **Font:** Creació pròpia

Veiem la imatge protagonitzada per dos cossos, les esquenes dels quals es toquen però ells no es veuen. Intenta mostrar el fet d’ocultar-se en relació al no ser vist pels altres, malgrat estar a prop. Per tant com Ovidi vol expressar en aquest paratge, no poder ésser admirat.

Taula 4:

	<i>Candida pax homines, trux decet ira feres.</i> <i>Ora turment ira, nigrescunt sanguine uenae, lumina Gorgoneo saeuus igne micant.</i> La pau tranquil·la escau als homes, la ira cruel a les bèsties. Amb la ira s'inflen els rostres, les venes s'ennegreixen de sang, els ulls llueixen més cruelment que el foc de les Gòrgones.

Ira. Font: Creació pròpia

En aquesta fotografia hi veiem un rostre en primer pla amb una gran expressivitat. Un rostre ple de ira, des dels ulls, la boca com a les arrugues que es fan a la cara. Pretén recrear el retrat que fa Ovidi sobre un rostre irat.

Taula 5:

	<i>Rara tamen mendo facies caret: occulte mendas, quaque potes, uitium corporis abde tui.</i> Són poques les cares sense defectes: oculta els teus defectes i en la mesura que puguis, amaga les imperfeccions del teu cos.

Pressió estètica. Font: Creació pròpia

Ovidi en el seu tercer llibre exposa uns consells sobre la cura de la dona i sobre com ocultar els defectes de cadascuna, tant si el defecte és ser massa alta, massa petita, massa prima, massa grassa, massa morena o massa pàl·lida. També parla dels cosmètics per amagar els defectes facials. A la fotografia s'ha volgut recrear aquesta pressió estètica que rebem les dones, aquesta pressió a ser perfectes segons els cànons de bellesa als quals estem sotmeses des de temps immemorials. Hi veiem una dona al centre, amb una expressió d'incomoditat, rodejada de mans que l'estan toquejant entre les quals hi veiem uns elements a destacar com són el metre de mesura, una pinta de cabell o una brotxa.

11. Conclusions

La sexualitat, la bellesa i la seducció han tingut, hi segueixen tenint, un paper de gran rellevància dins la humanitat.

L'Antiga Roma, en aspectes sexuals podia aparentar ser una societat més lliure que l'actual, ara bé, aquesta afirmació no és del tot certa.

Pels homes era més senzill gaudir de llibertat sexual, ja fos a través de relacions homosexuals, les quals no estaven mal vistes entre homes de diferents edats, o bé buscant el plaer fora del matrimoni, mitjançant la prostitució.

Les dones, però, no posseïen aquesta llibertat i, tot i que possiblement hi havia excepcions, no estaven ben vistes les relacions homosexuals entre dones ni l'adulteri.

A través de l'anàlisi de *l'Ars Amandi* es pot descobrir amb més detall la manera de relacionar-se dels habitants de l'Antiga Roma.

La intenció d'Ovidi en escriure *l'Ars* era la d'instruir en la pràctica d'estimar i per això, escriu des de la seva experiència pròpia de ciutadà romà. La quotidianitat amb què escriu el poeta ens permet conèixer també, a banda de la percepció d'amor i bellesa, escenes del dia a dia de les societats romanes.

El gran èxit i repercussió de l'obra d'Ovidi ja des de la seva publicació també permet confirmar que, ja en època romana se li donava molta importància a la bellesa, la seducció i, al cap i a la fi, a trobar algú a qui estimar.

Per tal de reafirmar-ho, es pot parar esment en un recurs molt freqüentat dins *l'Ars*, el paral·lelisme entre la situació que l'autor vol explicar i el relat mitològic.

Al final, la mitologia és un mirall de la societat, per tant, el fet que pràcticament tota la mitologia grecoromana tingui, d'alguna manera o altra, algun matís passional és un indicatiu més que eren temes recurrents, o si més no, que preocupaven a la societat romana.

Val a dir, que Ovidi no inventa els trucs per estimar que proposa a la seva obra, tan sols és un retrat detallista d'una societat ociosa i refinada on tot allò era recurrent. L'autor només exposa amb un to elegant i alhora burlesc la frivolitat d'aquesta societat romana.

La bellesa, esdevenia una qüestió molt important pels romans, ja que, tenir-ne facilitava múltiples situacions. Ovidi al tercer llibre de l'*Ars Amandi*, destinat a les dones, apunta que va dedicat a aquelles dones que no són belles puix que, a les que ho eren no els feien falta tots aquells consells. Tanmateix, hi ha un tipus de bellesa molt concreta que era la més afina a l'ideal romà: ni molt alta, ni molt baixa, ni molt prima, ni molt grassa, ni molt morena ni molt pàl·lida. Alhora era necessari l'ús de cosmètics per ocultar els defectes, la cura del cos, i entre altres coses, la depilació.

Tot i això, les dones havien de dur a terme aquesta cura d'incògnit si pretenien ser més atractives perquè no era de bon gust veure com s'acomplien aquestes activitats.

Tot això, s'ha perpetuat fins al dia d'avui, però ara té un nom, pressió estètica. Una pressió que recau fonamentalment sobre les dones i que consisteix en un estereotip de bellesa impossible que imposa la societat i un seguit de mesures que s'han de prendre per tal d'assolir-lo. Alguns exemples d'aquestes mesures avui en dia serien les dietes alimentàries, la depilació o les operacions quirúrgiques. Evidentment, la pressió que rebien les dones a l'Antiga Roma no es pot equiparar amb la de l'actualitat per una qüestió de sistema, però sí que s'hi perceben unes certes similituds.

Es pot concloure que moltes actituds reproduïdes a l'*Ars Amandi* han perdurat fins al dia d'avui.

Per exemple l'actitud típicament masculina, cultivada de molt temps enllà de creure que tot està al seu abast i que res se'ls pot resistir. Representat a l'*Ars*, per exemple, amb la frase "Pèrgam es va conquerir tard, però es va conquerir".

En la mateixa línia i a tall de conclusió estrictament personal, actualment encara es veuen restes d'aquest pensament per exemple al refrany castellà "quien la sigue la consigue" o en cançons de gran influència entre els joves com és la cançó "Sigue" de Beny jr i Morad on en la mateixa línia diuen "el que la sigue siempre la consigue".

Aquest comportament sovint deriva en actituds masclistes relacionades, sobretot, amb l'excessiva insistència.

Per concloure, malgrat els anys que han passat des de l'època romana i els canvis que ha patit la societat des de llavors, per bé o per mal, perviuen moltes restes romanes en la forma de relacionar-nos a l'actualitat.

Cal afegir que tot i recercar en diverses fonts, he tingut algunes limitacions a l'hora d'expandir la informació i m'he cenyit sobretot en l'obra *Ars Amandi* d'Ovidi, per tant, la perspectiva des de la qual es parla de la bellesa i la seducció és des d'un estatus acomodat com era el de l'autor.

12. BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA

Bibliografia:

- Berry, Joanne. Pompeya. Akal, 2009.
- Espinós, J. Así vivieron en la antigua Roma: un legado que pervive. 1ª ed., 4ª reimp, Anaya, 2015.
- Gellius, Aulus. *Les nits àtiques*. Traduït per Vicent Ferrís, Fundació Bernat Metge, 1988.
- Grimal, Pierre, i Ricard Bonmatí. El Segle d'August. Edicions de 1984, 1999.
- Guillén, José. *Vrbs Roma: vida y costumbres de los romanos*. Ediciones Sígueme, 1977.
- Masó i Giralt. (2015). *La sexualitat al món romà* [Treball final de grau]. Universitat de Girona.
- Mayné, Joan, et al. El sexe a l'època romana [Exposició]. Museu d'Arqueologia de Catalunya, 2014.
- Ovidi Nasó, Publi. *Amors*. Traduït per Jordi Pérez i Durà i Miquel Dolç, Fundació Bernat Metge, 1971.

- Ovidi Nasó, Publi. *Art Amatòria*. Traduït per Jordi Pérez i Durà, Fundació Bernat Metge, 1977.
- Ovidi Nasó, Publi. *Fastos*. Traduït per Jaume Medina, vol. I, Fundació Bernat Metge, 1991.
- Ovidi Nasó, Publi. *Heroides*. Traduït per Adela Mª Trepà i Anna M^a De Saavedra, Fundació Bernat Metge, 1927.
- Ovidi. *L'art d'estimar*. Traduït per Teresa Puig, Primera edició amb canvi de coberta, Penguin Random House Grupo, 2022.
- Ovidi Nasó, Publi. *Les metamorfosis*. Traduït per Adela Mª Trepà i Anna M^a De Saavedra, vol. I, Fundació Bernat Metge, 1929.
- Ovidi Nasó, Publi. *Pòntiques*. Traduït per Carme Boyé, Fundació Bernat Metge, 1984.
- Ovidi Nasó, Publi. *Remeis a l'amor i Cosmètics per a la cara*. Traduït per Jordi Pérez i Durà, Fundació Bernat Metge, 1979.
- Ovidi Nasó, Publi. *Tristes*. Traduït per Carme Boyé, vol. I, Fundació Bernat Metge, 1965.
- Segura Munguía, Santiago, i Manuel Cuenca Cabeza. *El ocio en la Roma antigua*. Universidad de Deusto, 2008.

Webgrafia:

- Cangalaya, L. M. (2014, 15 noviembre). *MILITIA AMORIS*. SUBURBANO.
<https://suburbano.net/militia-amoris/>
Data de consulta: 06/11/22
- Cervera, C. (2018, 7 febrero). *Lo que se obvia de la homosexualidad en la Antigua Roma, entre la difamación y el mito*. abc.
https://www.abc.es/historia/abci-obvia-homosexualidad-antigua-roma-entre-difamacion-y-mito-201802070207_noticia.html?ref=https://www.google.com/
Data de consulta: 21/07/22

- *Classes socials*. (s. f.).

<http://www.xtec.cat/%7Esgiralt/labyrinthus/roma/civitas/ordines.htm>

Data de consulta: 18/05/22

- Estapé, L. (2020, 17 enero). *¿Como veían los romanos las relaciones homosexuales?*

<https://elobrero.es/recursos/arco-iris/40531-como-veian-los-romanos-las-relaciones-homosexuales.html>

Data de consulta: 21/07/22

- *Exclusus amator*. (s. f.). <http://latin.santiagoapostol.net/pervivencia/topicos/exclusus.html>

Data de consulta: 06/11/22

- Herrera. (2021, 20 septiembre). *El Lupanar: El prostíbulo de Pompeya*. Cultura Clásica.

<https://culturaclasica.com/el-lupanar-el-prostibulo-de-pompeya/>

Data de consulta: 14/07/22

- *La Organización Política de la Antigua Roma* _ AcademiaLab. (2012, 18 mayo).

<https://academia-lab.com/2012/05/18/organizacion-politica-romana>

Data de consulta: 22/05/22

- M., A. (s. f.). *LA PROSTITUCIÓN A L'ANTIGA ROMA*.

<http://classicalaromana.blogspot.com/2011/11/la-prostitucion-lantiga-roma.html>

Data de consulta: 12/07/22

- Marcos, E. G. (2020, 6 octubre). *La prostitución femenina en la Antigua Roma*. Archivos de la Historia <https://archivoshistoria.com/la-prostitucion-femenina-en-la-antigua-roma/>

Data de consulta: 12/07/22

- María Isabel Núñez / Locución: Caterina Miloro. (2022, 23 febrero). *Las mujeres romanas, ¿sumisas o emancipadas?* historia.nationalgeographic.com.es.

https://historia.nationalgeographic.com.es/a/mujeres-romanas-sumisas-o-emancipadas_16196

Data de consulta: 10/06/22

- *Qué significa carpe diem - Definicion.de.* (s. f.). Definición.de.

<https://definicion.de/carpe-diem/>

Data de consulta: 06/11/22

- Tabuenca, E. (2020, 7 julio). *Locus amoenus: significado y ejemplos.* unprofesor.com.

<https://www.unprofesor.com/lengua-espanola/locus-amoenus-significado-y-ejemplos-4284.html>

Data de consulta: 06/11/22

- Villatoro, M. P. (2020, 29 agosto). *Los secretos de las prostitutas de la Antigua Roma para conquistar a sus clientes.* abc.

https://www.abc.es/historia/abci-secretos-prostitutas-antigua-roma-para-conquistar-clientes-202008180123_noticia.html

Data de consulta: 12/07/22

- Vega, P. Á. F. (2022, 17 septiembre). *El matrimonio en Roma: del noviazgo a la boda.*

historia.nationalgeographic.com.es.

https://historia.nationalgeographic.com.es/a/matrimonio-roma-noviazgo-a-boda_18335

Data de consulta: 16/06/22

- Wasson, D. L. (2022, 7 diciembre). *La vida familiar de los antiguos romanos.* Enciclopedia de la Historia del Mundo.

<https://www.worldhistory.org/trans/es/2-870/la-vida-familiar-de-los-antiguos-romanos/>

Data de consulta: 04/06/22

